

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ ВСП «РІВНЕНСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ»**

Відділення економічне
Циклова комісія *економічних дисциплін*

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ

галузь знань	<u>07 Управління та адміністрування</u> (шифр і назва галузі знань)
спеціальність	<u>072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок</u> (шифр і назва спеціальності)
освітньо-професійна програма	<u>Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок</u> (назва освітньої програми)

Рівне – 2024

Програма навчальної практики розроблена на основі Освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» галузі знань 07 «Управління і адміністрування», затвердженої Вченою радою НУБіП України, протокол №11 від 24 квітня 2024 року.

Розробники: *Познаховський Віктор Анатолійович, к.е.н., доцент, викладач економічних дисциплін, викладач-методист, спеціаліст вищої категорії*

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Програму навчальної практики розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії економічних дисциплін

Протокол від 30 серпня 2024 року № 1

Голова циклової комісії економічних дисциплін

30 серпня 2024 року

(підпис)

Оксана КОНОНЧУК
(ініціали та прізвище)

Схвалено методичною радою ВСП «РФК НУБіП України»

Протокол від 27 серпня 2024 р. № 1

27 серпня 2024 р.

Голова

(підпис)

Людмила БАЛДИЧ
(ініціали та прізвище)

©Віктор ПОЗНАХОВСЬКИЙ, 2024
©ВСП «РФК НУБіП України, 2024

ЗМІСТ

Практична робота 1. Створення та організація діяльності комерційних банків в Україні

Практична робота 2. Операції з формування ресурсів комерційного банку

Практична робота 3. Операції банків із залученням коштів

Практична робота 4. Порядок здійснення безготівкових операцій з розрахункового обслуговування клієнтів банку

Практична робота 5. Операції банків з готівкою

Практична робота 6. Кредитні операції. Операції з надання і погашення кредитів

Практична робота 7. Механізм вексельного обігу та методика визначення дисконту при врахуванні векселів

Практична робота 8. Операції банків з цінними паперами

Практична робота 9. Операції банків з іноземною валютою

Практична робота 10. Операції із забезпечення фінансової стійкості банків

Список використаних джерел

ТЕМА 1. СТВОРЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УКРАЇНИ

Мета проведення заняття: ознайомитися з видами банків, що функціонують в Україні; вивчити процедуру реєстрації та ліцензування, реорганізації та ліквідації банків; з'ясувати структуру управління банком.

Після виконання роботи студент повинен знати: порядок створення та організації діяльності комерційних банків в Україні.

Вміти: оцінювати основні показники, що характеризують стан та тенденції діяльності комерційних банків.

Зміст і послідовність виконання завдань:

Завдання 1.1. Згідно з главою 3 Закону України «Про банки і банківську діяльність» опишіть процес реєстрації та ліцензування банківської діяльності.

Завдання 1.2. Згідно з главою 5 Закону України «Про банки і банківську діяльність» назвіть способи реорганізації комерційного банку, а також хто може ініціювати цю процедуру.

Завдання 1.3. Згідно з главою 16 Закону України «Про банки і банківську діяльність» опишіть процедуру ліквідації комерційного банку, хто може ініціювати цю процедуру, та які є підстави для ліквідації комерційного банку.

Завдання 1.4. Згідно з ст.47-48 Закону України «Про банки і банківську діяльність» назвіть види діяльності та обмеження щодо діяльності комерційних банків.

Завдання 1.5. Згідно з главою 7 Закону України «Про банки і банківську діяльність» назвіть органи управління банком, опишіть призначення, завдання та функції органів управління і контролю комерційного банку.

Завдання 1.6. Діяльність банку “Прогрес” на поточний момент характеризується такими показниками (у тис грн):

- кошти на поточних рахунках суб’єктів підприємництва – 45000;
- вклади до запитання фізичних осіб – 36000;
- отримані міжбанківські кредити – 8000;
- кредити, надані іншим банкам – 19000;
- кредити, надані суб’єктам підприємництва – 80000;
- строкові депозити – 25000;
- кошти бюджету та позабюджетних фондів – 2000;
- вкладення в цінні папери – 4000;
- кредити, надані фізичним особам – 3000;
- кошти на коррахунку в НБУ – 7000;
- кошти в операційній касі банку – 3000.

Необхідно визначити, які показники діяльності відносяться до активних і пасивних операцій та відповідно яка їх величина.

Завдання 1.7. Визначте та обґрунтуйте, які з наведених банківських продуктів банку „Імідж” є банківськими операціями, а які послугами:

- обмін іноземної валюти;
- продаж дорожніх чеків Томас Кук;
- відповідальне зберігання цінностей;

- надання в оренду сейфів-чарунків;
- купівля опціону, тобто контракту за яким банк купує право купити чи продати вказану кількість певного активу за певною ціною на протязі відповідного періоду;
- купівля цінних паперів емітованих іншими банками;
- участь у статутних фондах інших юридичних осіб;
- видача розрахункового чека, тобто доручення здійснити перерахування з рахунку чекодавця на рахунок чекодержателя.

ТЕМА 2. ОПЕРАЦІЇ З ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Мета проведення заняття: сформувати навички оцінки ресурсів комерційного банку, оформлення вкладних договорів, обчислення доходів за вкладами (депозитами) та розрахунку нормативів капіталу.

Після виконання роботи студент повинен:

Знати: як формуються ресурси комерційного банку, обчислюються доходи за вкладними операціями, значення нормативів капіталу (H_1 , H_2 , H_3).

Вміти: аналізувати динаміку і структуру ресурсів комерційного банку, оформляти вкладні договори, обчислювати доходи за вкладами(депозитами), визначати нормативи капіталу.

Короткі відомості з теоретичної частини роботи:

Ресурси комерційного банку - це сукупність грошових коштів, які знаходяться у розпорядженні банку і використовуються ним для здійснення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій.

Банківські ресурси з точки зору джерел утворення поділяються на власні і залучені. **До власних коштів банку** належать статутний капітал, резервний та інші фонди, резерви на покриття різноманітних ризиків і нерозподілений прибуток. **До залучених коштів** відносяться кошти на депозитних рахунках банківських клієнтів, позики, отримані від інших банків, і кошти, отримані від інших кредиторів.

Базою для розрахунку економічних нормативів НБУ є **регулятивний капітал банку**. Регулятивний капітал є одним з найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків.

Регулятивний капітал банку - сукупність основного (1-го рівня) капіталу та додаткового (2-го рівня) капіталу. *Основний капітал* вважається незмінним і таким, що не підлягає передаванню, перерозподілу та повинен повністю покривати поточні збитки.

Основний капітал (капітал 1-го рівня) складається з таких елементів:

1. фактично сплачений зареєстрований статутний капітал;
2. додаткові внески акціонерів у статутний капітал;
3. фінансова допомога акціонерів банку;
4. прибуток, спрямований на збільшення статутного капіталу.
5. розкриті резерви - резерви і фонди, створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку та оприлюднені у фінансовій звітності банку;
6. емісійні різниці. Емісійні різниці (емісійний дохід) - сума перевищення надходжень, отриманих емітентом від емісії (випуску) власних акцій (інших корпоративних прав), над номінальною вартістю таких акцій (інших корпоративних прав) (під час їх первинного розміщення);
7. резервні фонди, що створюються згідно із законами України;
8. загальні резерви, що створюються під невизначений ризик під час проведення банківської діяльності;

9. інші фонди банку.

Додатковий капітал (капітал 2-го рівня) складається з таких елементів:

1. резерви під стандартну заборгованість інших банків;
2. результат переоцінки основних засобів;
3. прибуток поточного року;
4. резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями банків;
5. субординований борг, що враховується до капіталу;
6. нерозподілений прибуток минулих років.

Регулятивний капітал банку обчислюється за такою **формулою:**

$$PK = OK + DK - B,$$

де PK - регулятивний капітал банку;

OK - основний капітал банку;

DK — додатковий капітал;

B — відвернені кошти:

- Вкладання в акції акціонерних товариств;
- Вкладання в акції підприємств;
- Відвернені кошти за рахунок прибутку банку поточного року;
- Відвернені кошти за рахунок прибутку банку минулого року;
- Суму коштів, що вкладені в інші банки на умовах субординованого боргу;
- Балансову вартість акцій(паїв) власної емісії, що прийняті в забезпечення наданих банком кредитів.

До групи нормативів капіталу належать:

- норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (H_1);
- норматив адекватності регулятивного капіталу (H_2);
- норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (H_3).

НБУ встановлено, що норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (H_1) для діючих банків має становити не менше **10 млн євро**.

Норматив адекватності регулятивного капіталу (H_2), або норматив платоспроможності відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися зі своїми зобов'язаннями, що впливають із торговельних кредитних та інших операцій грошового характеру.

Норматив адекватності регулятивного капіталу (H_2) розраховується за формулою:

$$H_2 = PK \setminus A_p \times 100\%,$$

де PK – регулятивний капітал банку, A_p – активи, зважені на відповідний коефіцієнт ризику залежно від групи до якої віднесено актив. Всього для активів встановлено п'ять груп за ступенем ризику з відповідними коефіцієнтами зважування.

Значення нормативу H_2 має бути не меншим ніж 10% для діючих банків. Для новостворених банків не менше 15% на протязі перших 12 місяців діяльності з дня отримання ліцензії, не менше 12% протягом наступних 12 місяців і не менше 10% в подальшій діяльності.

Норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (H_3) встановлюється з метою визначення спроможності банку захистити

кредиторів і вкладників від непередбачуваних збитків, яких може зазнати банк у процесі своєї діяльності залежно від обсягу різноманітних ризиків.

Норматив адекватності основного капіталу (НЗ) розраховується за формулою:

$$НЗ = \frac{РК}{ЗА} \times 100\%,$$

де РК – регулятивний капітал, ЗА – загальні активи.

Значення нормативу НЗ має бути не меншим ніж 9%.

Субординований борг - це звичайні не забезпечені банком боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до договору не можуть бути взяті з банку раніше п'яти років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів. Сума субординованого боргу, включеного до капіталу, щорічно зменшується на 20 відсотків її первинного розміру протягом п'яти останніх років дії договору.

Субординований борг може включатися до капіталу банку після отримання дозволу Національного банку.

Зміст і послідовність виконання завдань:

Завдання 2.1. На основі показників, наведених нижче, побудувати умовний баланс банку:

1. Статутний капітал 7500 тис. грн.
2. Нерозподілений прибуток 5572 тис. грн.
3. Кошти в касі та на коррахунку в НБУ 8808 тис. грн.
4. Кошти, на коррахунках в інших банках 68607 тис. грн.
5. Залишки на поточних рахунках клієнтів банку 40009 тис. грн.
6. Переоцінка основних засобів 25 тис. грн.
7. Цінні папери на продаж 7886 тис. грн.
8. Кредити та заборгованість клієнтів 20377 тис. грн.
9. Кошти інших банків, розміщені на коррахунку банку 40457 тис. грн.
10. Капіталізовані дивіденди 4200 тис. грн.
11. Резерви 839 тис. грн.
12. Довгострокові вкладення в дочірні установи 153 тис. грн.
13. Основні засоби та нематеріальні активи 1083 тис. грн.
14. Боргові цінні папери, емітовані банком 1552 тис. грн.
15. Нараховані доходи до отримання 964 тис. грн.
16. Нараховані витрати до сплати 408 тис. грн.
17. Інші активи 559 тис. грн.
18. Інші зобов'язання 7128 тис. грн.
19. Вклади та строкові депозити 450 тис. грн.

Завдання 2.2. Комерційний банк здійснив емісію звичайних акцій загальною кількістю 8000 тис. шт. номінальною вартістю 200 грн., привілейованих акцій загальною кількістю 200 тис. шт. номіналом 200 грн. Із загальної кількості емітованих акцій 1500 тис. звичайних акцій були продані за ціною 240 грн. за одну акцію, 80 тис. привілейованих акцій були продані за ціною 300 грн. за акцію. Визначте розмір статутного капіталу банку та розмір його емісійного доходу.

Завдання 2.3. Статутний капітал комерційного банку становить 2 млрд. грн., резервний капітал — 50% статутного, тобто 1 млрд. грн. (2000 000x50/100). Банком за рік отримано прибуток у сумі 1,6 млрд. грн. Необхідно визначити суму, що буде перераховано в резервний фонд банку.

Завдання 2.4. Банк „Імідж” залучив депозит на умовах субординованого боргу у сумі 10 млн грн терміном на 5 років. Визначте розмір субординованого боргу, який включається в додатковий капітал банку щороку, якщо НБУ дозволив включати субординований борг в повному обсязі в додатковий капітал.

Завдання 2.5. Діяльність банку “Прогрес” на поточний момент характеризується такими показниками (у тис. грн):

- сплачений зареєстрований статутний капітал – 70000;
- реінвестовані дивіденди – 4000;
- резервний фонд – 500;
- резерви під кредитну заборгованість клієнтів – 55000;
- загальні резерви – 100;
- субординований борг – 20000;
- емісійні різниці – 3000;
- результат переоцінки основних засобів – 2000;
- нематеріальні активи – 800;
- сума зносу нематеріальних активів – 200;
- прибуток минулих років – 4500;
- збитки поточного року – 300.

Розрахуйте суму основного, додаткового та регулятивного капіталу.

Завдання 2.6. На початок поточного року статутний фонд банку становить 70000 тис. грн. Резервний фонд становить 25% від статутного капіталу на початок періоду. В процесі діяльності, за звітний період, банком було отримано прибуток у розмірі 20000 тис. грн. Яким за обсягом буде резервний фонд банку по закінченню звітного періоду, якщо норма відрахувань складає 5%.

ТЕМА 3. ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ

Мета проведення заняття: Розуміти сутність та класифікацію банківських депозитів.

Після виконання роботи студент повинен:

Знати: механізм здійснення депозитних операцій банку, порядок випуску та оформлення ощадних сертифікатів, а також систему гарантування вкладів населення в банках України.

Вміти: оформити депозит, відкрити депозитний рахунок та його обслуговувати, нараховувати проценти повернення суми депозиту та відсотків.

Короткі відомості з теоретичної частини роботи:

У банківській практиці використовується три методи визначення кількості днів для розрахунку відсотків:

1. Метод «факт/факт» - при розрахунку суми відсотків береться фактична кількість днів у місяці та році;

2. Метод «факт/360» - при розрахунку суми відсотків береться фактична кількість днів у місяці, але умовно в році - 360 днів.

3. Метод «30/360» - при розрахунку суми відсотків береться умовна кількість днів у місяці - 30 та у році - 360.

Незалежно від методу розрахунку відсотків при визначенні кількості днів враховується перший день і не враховується останній день угоди. Так, якщо термін депозитному договору встановлено з 14 травня до 10 серпня, то при визначенні кількості днів для розрахунку відсотків враховується 14 травня і не враховується 10 серпня. При нарахуванні відсотків за звітний місяць останній день місяця має включатися в розрахунок, крім випадків, коли звітна дата є датою закінчення операції.

Зміст і послідовність виконання завдань:

Завдання 3.1.

Обчислити доходи за вкладами (депозитами):

1). Комерційний банк залучає строковий депозит юридичної особи у розмірі 70000 грн. на три місяці на термін з 05 серпня до 05 листопада за річною відсотковою ставкою 9%. Відсотки нараховуються щомісячно і сплачуються не пізніше 1-го числа кожного місяця. Кількість днів згідно з угодою обчислюється за методом факт/факт. Необхідно розрахувати щомісячні платежі за відсотками та платіж по закінченні дії депозитної угоди.

2). Комерційний банк залучає депозит фізичної особи у розмірі 25000 грн. на чотири місяці на термін з 09 травня до 09 вересня за відсотковою ставкою 12% річних із капіталізацією відсотків щомісячно. Нарахування відсотків проводиться в останній день місяця, а їх сплата - при погашенні депозиту. Кількість днів згідно з угодою розраховується за методом факт/360. Необхідно нарахувати відсотковий дохід за кожен місяць та розрахувати платіж по закінченні терміну дії депозитної угоди.

3). Комерційний банк залучає депозит юридичної особи у розмірі 50000 грн. на три місяці на термін з 24 квітня до 24 липня за номінальною ставкою 20% із виплатою відсотків при внесенні коштів на депозит. Кількість днів згідно з

угодою розраховується за методом 30/360. Необхідно визначити суму відсотків, що сплачується за депозитом та суму коштів, що зараховується на депозитний рахунок клієнта.

Завдання 3.2. Вкладник вклав свої кошти у розмірі 1000 грн на строковий депозит в банк “Скарб” терміном на 6 місяців під ставку 14% річних з щомісячним нарахуванням простих відсотків. Яка сума вкладу буде на кінець визначеного терміну? Яку суму відсотків вкладник буде отримувати щомісячно?

Завдання 3.3. Вкладник вклав свої кошти у розмірі 1000 грн на строковий депозит в банк “Скарб” терміном на 6 місяців під ставку 14% річних з щомісячним нарахуванням складних відсотків. Яка сума вкладу буде на кінець визначеного терміну? Яку суму відсотків вкладник буде отримувати щомісячно?

Завдання 3.4. Банк “Скарб” пропонує вкладникам депозити терміном на півроку трьох видів: а) депозит “Капітал” на умовах нарахування складних відсотків за ставкою 15% річних один раз по закінченню терміну; б) депозит “Різдв’яний” на умовах щоквартального нарахування складних відсотків за ставкою 16% річних; в) депозит “Пенсійний” з щомісячним нарахуванням складних відсотків за ставкою 17% річних. Який із зазначених депозитів найбільш прийнятний для вкладника?

ТЕМА 4. ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ ОПЕРАЦІЙ З РОЗРАХУНКОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ БАНКУ

Мета проведення заняття: засвоєння порядку відкриття поточних рахунків клієнтів банку та механізму здійснення безготівкових операцій різними платіжними інструментами.

Після виконання роботи студент повинен:

Знати: види банківських рахунків, порядок відкриття поточних рахунків юридичним особам та фізичним особам – суб'єктам підприємницької діяльності у національній валюті, порядок відкриття депозитних рахунків в комерційних банках, сутність безготівкових розрахунків, види платіжних інструментів платіжного обороту, обов'язкові реквізити платіжних документів, механізм здійснення розрахунків платіжними дорученнями, механізм здійснення безготівкових розрахунків платіжними вимогами-дорученнями, механізм здійснення безготівкових розрахунків розрахунковими чеками, механізм здійснення розрахунків акредитивами..

Вміти: формувати пакет документів для відкриття поточного рахунку; оформляти та перевіряти платіжні доручення та платіжні вимоги-доручення; оформляти заяву на одержання розрахункової чекової книжки, чекову книжку, чек на оплату продукції чи послуг, реєстр чеків; оформляти заяву на акредитив, реєстр документів за акредитивом.

Короткі відомості з теоретичної частини роботи:

Більшість міжбанківських розрахунків здійснюється через систему електронних платежів (СЕП) за безпосередньої участі Національного банку України, що є методологічним центром не тільки розрахунків у моделі СЕП, а й інших моделей.

Суб'єкти підприємницької діяльності та фізичні особи в Україні можуть відкривати рахунки для зберігання грошових коштів і здійснення усіх видів банківських операцій у будь-яких банківських установах за власним вибором та згодою цих банків. Організація та порядок відкриття рахунків клієнтурі банків регулюється **“Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах”**, що затверджена Постановою Правління НБУ від 12.11.2003 N 492 і рядом змін та доповнень до неї. *Дана інструкція регулює правовідносини, що виникають при відкритті клієнтам банків **поточних, депозитних (вкладних) рахунків** у національній та іноземній валюті, а також поточних бюджетних рахунків у національній валюті України.*

Механізм безготівкових розрахунків, їх форми, стандарти документів і документообіг визначає “Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті”, затверджена постановою Правління НБУ від 21.01.2004 №22. **Дана Інструкція дозволяє суб'єктам підприємницької діяльності вільно обирати форми розрахунків, попередньо закріпивши їх договорами.** Але, у свою чергу, банки повинні вивчати стан розрахунків і пропонувати клієнтам використовувати найбільш доцільні форми, враховуючи специфіку їх діяльності й організації взаємних відносин.

На даний момент в Україні безготівкові розрахунки можуть здійснюватися у формі інкасо, акредитиву, розрахункового чеку, векселя з використанням документів на паперових носіях та в електронній формі.

При здійсненні розрахункових операцій використовуються наступні платіжні інструменти у формі:

- меморіального ордера;
- платіжного доручення;
- платіжної вимоги-доручення;
- розрахункового чека;
- акредитива;
- векселя;
- платіжної вимоги;
- платіжної картки.

Платіжні інструменти є уніфікованими та стандартизованими для всіх суб'єктів підприємництва і банків в Україні, відповідно мають обов'язковий визначений набір реквізитів.

Клієнт, виходячи із своїх технічних можливостей, може подавати до банку розрахункові документи як у паперовій формі, так і у формі електронних розрахункових документів (електронних повідомлень). Спосіб подання ним документів до банку передбачається в договорі на розрахунково-касове обслуговування.

Паперові розрахункові документи, як правило, виписуються з використанням технічних засобів у двох примірниках, платіжні вимоги та документи підприємств, які обслуговуються в одній установі банку- у трьох примірниках.

Зміст і послідовність виконання завдань:

Завдання 4.1. Згідно “Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті”, що затверджена постановою Правління НБУ від 21.01.2004 № 22, опишіть принципи організації безготівкових розрахунків.

Завдання 4.2. Опишіть за якими формами документів здійснюються безготівкові розрахунки в банківській системі України.

Завдання 4.3. Розкрийте класифікаційні ознаки грошових розрахунків в Україні

Завдання 4.4. Опишіть порядок відкриття рахунків клієнтурі банків стосовно “Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах”, що затверджена Постановою Правління НБУ від 12.11.2003 N 492 і рядом змін та доповнень до неї.

Завдання 4.5. При отриманні документів на відкриття чи переоформлення банківських рахунків банки зобов'язані здійснити перевірку поданих документів на відповідність їх чинному законодавству, зокрема:

Завдання 4.6. Для відкриття поточних рахунків та поточних бюджетних рахунків юридичні особи подають установам банків такі документи:

Завдання 4.7. Фізичним особам – суб'єктам підприємницької діяльності, які здійснюють свою діяльність без створення юридичної особи, поточний та інші

рахунки відкриваються на їх ім'я за умови надання паспорта чи іншого документа, що засвідчує особу та наступних документів:

Завдання 4.8. Які механізми безготівкових розрахунків, їх форми, стандарти документів і документообіг визначає “Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті”, що затверджена постановою Правління НБУ від 21.01.2004 № 22.

Завдання 4.9. Для відкриття кореспондентських рахунків в НБУ комерційні банки подають такі документи:

Завдання 4.10. Автотранспортне підприємство 5 квітня звернулося до відділення установи банку зі заявою про відкриття акредитиву для розрахунків згідно договору з автомобільним заводом. Термін дії акредитиву встановлено згідно договору у 15 днів. Його сума 525 тис. грн. На поточному рахунку підприємства у банку - 637 тис. грн. Розрахунки здійснюються без акцепту.

З банку постачальника надійшло підтвердження про оплату за рахунок цього акредитиву наступних розрахункових документів: 10 квітня - 170 тис. грн., 13 квітня - 230 тис. грн., 20 квітня - 125 тис. грн. Автотранспортне підприємством 25 квітня подано заяву про відмову від акцепту рахунків автомобільного заводу, сплачених з акредитиву 20 квітня на суму 125 тис. грн. Визначити позицію банку в цьому випадку.

Завдання 4.11. На початок операційного дня залишок готівки в операційній касі банку склав 32 тис. грн. Від підприємств і організацій, що обслуговувались банком протягом операційного дня, надійшло 197,5 тис. грн. За цей же день банком видано 184,9 тис. грн. готівкою. Ліміт залишку обігової каси даного банку - 40 тис. грн.

Розрахувати залишок обігової каси даного банку на кінець операційного дня. Які заходи необхідно прийняти банку?

Завдання 4.12. Банк „Імідж” обслуговує ПАТ „Реноме”, ПАТ „Верес” та ПрАТ „Мрія”, які приймають участь у заліку. Здійснюється разовий розрахунок за сальдо зустрічних вимог між даними суб'єктами господарювання. Платіжні вимоги виставлені кредиторами на платників акцептовані за кожною позицією дебіторської заборгованості та наведені в таблиці:

Платник	Кредитор	Сума тис. грн
ПАТ „Реноме”	ПАТ „Верес”	30
	ПрАТ „Мрія”	70
ПАТ „Верес”	ПрАТ „Мрія”	20
ПрАТ „Мрія”	ПАТ „Реноме”	50
	ПАТ „Верес”	40

Провести залік заборгованості.

ТЕМА 5. ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ З ГОТІВКОЮ

Мета практичного заняття: поглибити теоретичні знання та набути практичного досвіду щодо оформлення, перевірки касових документів, здійснення касових операцій в національній та іноземній валютах.

Після вивчення теми студент повинен знати: сутність та основи готівково-грошового обігу в банківській системі; правову базу щодо здійснення готівкового обігу в платіжному обороті; організаційну структуру операційної каси; сутність та порядок здійснення касових операцій; організацію забезпечення касової діяльності банку.

Після проведення практичного заняття студент повинен уміти:

- оформляти та перевіряти касові документи;
- проводити касові операції в національній валюті;
- здійснювати операції купівлі-продажу іноземної валюти.

Короткі відомості з теоретичної частини роботи:

Здійснення касових операцій в банківській системі України регулюється Законами України "Про Національний банк України", "Про банки і банківську діяльність", "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні", а також інструкцією "Про касові операції в банках України", що затверджена постановою НБУ №337 від 14.08.2003 та Положенням "Про ведення касових операцій у національній валюті в Україні", затверджене постановою Правління НБУ від 15.12.2004 № 637.

Вказаними документами визначені основні вимоги до організації банками касового обслуговування клієнтів та встановлюється порядок і вимоги щодо здійснення банками, їх філіями та відділеннями касових операцій у національній та іноземній валютах, регулюються взаємовідносини комерційних банків з територіальними управліннями Національного банку. Касові операції проводяться банками лише після одержання ліцензії Національного банку. До касових операцій, які регламентуються нормативною базою, належать:

- приймання готівки національної та іноземної валюти від клієнтів для зарахування на власні рахунки та рахунки інших юридичних і фізичних осіб або на відповідний рахунок банку;

- видача готівки національної та іноземної валюти клієнтам з їх рахунків за видатковими касовими документами через касу банку або із застосуванням платіжних карток з їх рахунків чи відповідного рахунку банку через його касу або банкомат;

- приймання від фізичних та юридичних осіб готівки національної та іноземної валюти для переказу і виплати отримувачу суми переказу в готівковій формі;

- вилучення з обігу сумнівних грошових знаків, тобто банкнот і монет, справжність або платіжність яких викликає сумнів, а також тих, що мають ознаки підроблення та надсилання їх на дослідження в НБУ;

- обмін клієнтам не придатних до обігу грошових знаків національної валюти на придатні.

Комерційні банки на підставі вище вказаного чинного законодавства та інструкції “Про касові операції в Україні”, а також з урахуванням переліку операцій, що проводяться, розробляють і затверджують внутрішні положення або інструкції про організацію роботи щодо здійснення касових операцій, у яких визначають порядок:

- роботи операційної каси в операційний та в післяопераційний час;
- переміщення та передавання готівки і цінностей під відповідальність працівників банку, здійснення працівниками банку касових операцій з приймання та видачі готівки, у тому числі із застосуванням платіжних карток через касу банку або банкомат;
- роботи з банкоматами, контролю за касовими операціями;
- підкріплення готівкою філій (відділень) та приймання від них готівки;
- зведення операційної каси;
- надання в оренду та зберігання цінностей клієнтів банку а індивідуальних сейфів, приймання від клієнтів цінностей на зберігання;
- організації роботи відповідальних осіб у сховищі цінностей, їх кількість та посади;
- приймання, видачі та зберігання готівки операційної каси та інших цінностей;
- відкривання і закриття сховищ цінностей;
- роботи депозитної системи, - системи з обладнанням для внесення на зберігання цінностей до приймального блоку, яка відповідає вимогам Державного стандарту України ДСТУ 4012.2-2001, затвердженого наказом Держстандарту від 02.03.2001 № 93, а саме здавання під охорону та прийняття з-під охорони сховищ цінностей і депозитних систем, а також зберігання ключів (дублікатів ключів) до них та ревізії цінностей.

Касові операції, згідно з інструкцією “Про касові операції в банках України”, оформляються касовими документами до яких належать:

- заява на переказ готівки;
- прибутково-видатковий касовий ордер;
- заява на видачу готівки;
- прибутковий касовий ордер;
- видатковий касовий ордер;
- грошовий чек;
- видатковий позабалансовий ордер для обліку цінностей в сховищі;
- прибутковий позабалансовий ордер для обліку цінностей в сховищі;
- рахунки на сплату платежів та документи, установлені відповідною платіжною системою для відправлення переказу готівки та отримання його в готівковій формі;
- касові документи для обліку валютно-обмінних операцій та операцій з банківськими металами.

Усі обов'язкові реквізити в касових документах мають бути заповнені згідно з відповідними правилами.

Зміст і послідовність виконання завдань:

Завдання 5.1. До касових операцій, які регламентуються нормативною базою, належать:

Завдання 5.2. Комерційні банки на підставі інструкції “Про касові операції в Україні” розробляють і затверджують внутрішні положення або інструкції про організацію роботи щодо здійснення касових операцій, у яких визначають порядок:

Завдання 5.3. Опишіть види касових операцій з національною та іноземною валютами.

Завдання 5.4. Касові операції, згідно з інструкцією “Про касові операції в банках України”, оформляються касовими документами до яких належать:

Завдання 5.5. До операцій прибуткових кас відносяться операції, що здійснюються за такими платіжними документами:

Завдання 5.6. З каси банку готівка національної валюти видається за такими видатковими документами:

Завдання 5.7. За даними заявки-розрахунка визначити ліміт каси, якщо кількість робочих днів у кварталі становила 63. Який ліміт залишку готівки буде встановлено на підставі розрахунку:

- середньоденного надходження готівки;
- середньоденної видачі готівки.

№ з/п	Показник	Фактично за три будь-які місяці з останніх дванадцяти, що передують встановленню ліміту, коли був найбільший обсяг касових операцій (у гривнях)
1	2	3
1	Готівкова виручка (надходження до кас підприємств, крім сум одержаних з установ банків)	389157,65
2	Середньоденна виручка (п.1 : кількість робочих днів підприємства за три місяці)	6177,11
3	Виплачено готівкою на різні потреби (крім виплат пов'язаних з оплатою праці, пенсій, стипендій, дивідендів)	35468,12
4	Середньоденна видача готівки (п.3 : кількість робочих днів підприємства за три місяці)	562,99

ТЕМА 6. КРЕДИТНІ ОПЕРАЦІЇ. ОПЕРАЦІЇ З НАДАННЯ І ПОГАСЕННЯ КРЕДИТІВ

Мета практичного заняття: практичне засвоєння методики розрахунку нормативів НБУ, що регулюють кредитну діяльність банку та відсотків за наданими кредитами.

Після вивчення теми студент повинен знати: сутність банківського кредиту, класифікацію банківських кредитів, функції кредиту, принципи кредитування, фактори впливу на процентну ставку за кредитом, економічні нормативи НБУ щодо регулювання кредитної діяльності банку.

Після проведення практичного заняття студент повинен уміти:

- розраховувати норматив H_7 – максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента;
- визначати норматив H_8 – великих кредитних ризиків;
- розраховувати норматив H_9 – максимального розміру кредитів, гарантій, наданих одному інсайдеру;
- визначати норматив H_{10} – максимального сукупного розміру кредитів, гарантій наданих інсайдерам;
- розраховувати відсотки за наданими кредитами.

Короткі відомості з теоретичної частини роботи:

Державне регулювання банківського кредитного ринку України здійснюється Національним банком України.

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (H_7). Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента встановлюється з метою обмеження кредитного ризику, що виникає внаслідок невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань.

Показник розміру кредитного ризику на одного контрагента визначається як співвідношення суми всіх вимог банку до цього контрагента (за мінусом фактично сформованих резервів) та всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента, до капіталу банку:

$$H_7 = Z_c / PK \times 100\%,$$

де Z_c – сукупна заборгованість за кредитами щодо одного контрагента;

PK – регулятивний капітал.

Нормативне значення нормативу H_7 не має перевищувати 25 відсотків.

Норматив великих кредитних ризиків (H_8). *Норматив великих кредитних ризиків устанавлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів.*

Кредитний ризик, що прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів вважається великим, якщо сума всіх вимог банку до цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів і всіх позабалансових зобов'язань, наданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів, становить 10 % і більше регулятивного капіталу банку.

Норматив великих кредитних ризиків (H_8) визначається як співвідношення суми всіх зобов'язань одного контрагента або групи пов'язаних

контрагентів перед банком (за мінусом фактично сформованих резервів) і всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів, до регулятивного капіталу банку:

$$H_8 = Z_B / PK \times 100\%,$$

де Z_B – сукупна заборгованість за великими кредитами.

Нормативне значення нормативу H_8 не має перевищувати 8-кратний розмір регулятивного капіталу банку.

Норматив максимального розміру кредитів, гарантій, наданих одному інсайдеру (H_9). Норматив максимального розміру кредитів, гарантій, наданих одному інсайдеру, визначається як співвідношення суми всіх зобов'язань цього інсайдера перед банком (за мінусом фактично сформованих резервів) і всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього інсайдера, та капіталу банку:

$$H_9 = Z_{in} / SK \times 100\%,$$

де Z_{in} – сукупна заборгованість за кредитами щодо першого інсайдера; SK – статутний капітал банку.

Нормативне значення нормативу H_9 не має перевищувати 5%.

Норматив максимального розміру кредитів, гарантій, наданих одному інсайдеру, установлюється для обмеження ризику, який виникає під час здійснення операцій з інсайдерами, що може призвести до прямого та непрямого впливу на діяльність банку. Цей вплив зумовлює те, що банк проводить операції з інсайдерами на умовах, не вигідних для банку, що призводить до значних проблем, оскільки в таких випадках визначення платоспроможності контрагента не завжди здійснюється достатньо об'єктивно.

Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (H_{10}). Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій, наданих інсайдерам, установлюється для обмеження сукупної суми всіх ризиків щодо інсайдерів. Набірний обсяг сукупної суми всіх ризиків щодо інсайдерів призводить до концентрації ризиків і загрожує збереженню регулятивного капіталу банку:

$$H_{10} = CZ_{in} / SK \times 100\%,$$

де CZ_{in} – сукупна заборгованість щодо всіх інсайдерів.

Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій, наданих інсайдерам, визначається як співвідношення сукупної заборгованості зобов'язань усіх інсайдерів перед банком (за мінусом фактично сформованих резервів) і 100 відсотків суми позабалансових зобов'язань, виданих банком

Нормативне значення нормативу H_{10} не має перевищувати 30 %.

Завдання 6.1. Опишіть види кредитів залежно від суб'єктів кредитних відносин, їх організації та цільового призначення.

Завдання 6.2. У теорії та практиці кредитування виокремлюють, як правило, наступні етапи кредитного процесу:

Завдання 6.3. Необхідною складовою заявки є пакет супровідних документів, ретельний аналіз яких здійснюється на наступних етапах процесу кредитування. До пакета входять, як правило, такі документи:

Завдання 6.4. Для отримання кредиту юридичні особи разом із заявкою подають наступний пакет документів:

Завдання 6.5. Для отримання кредиту фізичні особи разом із заявкою подають наступний пакет документів:

Завдання 6.6. За своєю структурою кредитний договір має включати такі складові:

Завдання 6.7. В тексті кредитного договору необхідно вказати:

Завдання 6.8. За даними балансу банку „Імідж” відомі такі показники:

- загальні активи банку – 1200000 тис. грн;
- зобов'язання банку – 900000 тис. грн;
- фактична заборгованість за всіма великими кредитами – 850000 тис. грн;
- сукупна заборгованість за позиками наданими одному позичальнику (юридичній особі) – 50000 тис. грн;
- сума врахованих векселів цього позичальника – 4000 тис. грн;
- позабалансові зобов'язання за всіма великими кредитами – 150000 тис. грн.

Визначити максимальний розмір кредитного ризику на одного позичальника та розрахувати норматив великих кредитних ризиків, якщо регулятивний капітал банку співпадає з власним капіталом.

Завдання 6.9. Банк “Прогрес” надав кредит у розмірі 50000 грн на півроку за такими умовами:

- процентна ставка – 20% річних;
- комісійна винагорода за розрахункове обслуговування – 1% щомісячно від суми кредиту;
- погашення кредиту здійснюється рівними строковими платежами щомісячно.

Необхідно визначити розмір щомісячних платежів та побудувати графік погашення боргових зобов'язань клієнтом.

Завдання 6.10. За наступними показниками діяльності банку “Імідж” (в тис грн з розрахунку на одного інсайдера) необхідно розрахувати норматив N_9 – максимального розміру кредитів, гарантій та поруки наданих одному інсайдеру та проаналізувати результат:

- дебіторська заборгованість – 100;
- сформований резерв за дебіторською заборгованістю – 10;
- кредиторська заборгованість – 90;
- сформований резерв за кредиторською заборгованістю – 10;
- заборгованість за строковими депозитами – 1500;
- сформований резерв за строковими депозитами – 150;
- надані кредити – 2000;
- сформований резерв за кредитами – 200;
- вексельні операції – 120;
- сформований резерв за вексельними операціями – 10;
- інші активи – 700;

- сформований резерв за іншими активами – 50;
- статутний капітал банку – 55000.

Завдання 6.11. За наступними показниками діяльності банку “Імідж” (в тис грн) необхідно розрахувати норматив H_{10} – максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поруки наданих інсайдерам та проаналізувати результат:

- дебіторська заборгованість – 100;
- сформований резерв за дебіторською заборгованістю – 10;
- заборгованість за строковими депозитами – 1500;
- сформований резерв за строковими депозитами – 150;
- надані кредити – 2000;
- сформований резерв за кредитами – 200;
- вексельні операції – 120;
- сформований резерв за вексельними операціями – 10;
- інші активи – 700;
- сформований резерв за іншими активами – 50;
- регулятивний капітал банку – 12000.

ТЕМА 7. МЕХАНІЗМ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ ТА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ДИСКОНТУ ПРИ ВРАХУВАННІ ВЕКСЕЛІВ

Мета практичного заняття: економічну сутність векселя, види та класифікаційні ознаки векселів, механізм здійснення вексельних операцій, методику розрахунку суми дисконту за врахованими векселями.

Після вивчення теми студент повинен знати: поглиблення теоретичних знань щодо механізму вексельного обігу та практичне застосування методики визначення суми дисконту за операціями з врахування векселів.

Після проведення практичного заняття студент повинен уміти:

- приймати рішення щодо здійснення вексельних операцій;
- визначати дисконтну процентну ставку за врахованими векселями;
- розраховувати суму доходу банку від урахування векселів.

Короткі відомості з теоретичної частини роботи:

В наш час вексельні операції комерційних банків в Україні регулюються у відповідності з Законами України: “Про банки і банківську діяльність”, “Про цінні папери і фондовий ринок”, “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”, “Про обіг векселів в Україні”, “Про Національний банк України”, “Про підприємства в Україні”, “Про платіжні системи та переказ грошей в Україні”. Механізм здійснення вексельних операцій регламентується положенням “Про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України” затверджене постановою Правління НБУ від 16.12.2002 № 508.

Законом України «Про обіг векселів в Україні» затвердження форми і порядку виготовлення бланків векселів покладене на Державну комісію з цінних паперів і фондового ринку за погодженням з Національним банком України.

У практичній банківській діяльності найчастіше використовуються простий (соло-вексель) та переказний (тратта) вексель.

Простий вексель (соло-вексель) – вексель, виданий у формі безумовного зобов’язання здійснити платіж.

Переказний вексель (тратта) – вексель, виданий у формі безумовного наказу здійснити платіж.

Векселі, які застосовуються в господарському обороті України та міжнародних розрахунках, досить різноманітні. Вони різняться за емітентом; угодами, які вони обслуговують; суб'єктом, що здійснює оплату; наявністю застави; порядком оплати; можливістю передавання іншій особі; місцем платежу; формою пред'явлення та іншими ознаками.

Комерційні банки можуть здійснювати наступні операції з векселями:

- *кредитні* – операції з надання грошових коштів проти врахування векселів та надання кредитів під заставу векселів;
- *торговельні* – операції з купівлі та продажу векселів;
- *гарантійні* – операції з надання гарантій оплати векселів третіх осіб за певних обставин та в обумовлений строк: авалювання векселів, видача гарантій на забезпечення оплати векселів;

- *розрахункові* – операції з оформлення заборгованості векселями: прийняття до сплати переказних векселів кредиторам банку, видача переказних векселів боржникам банку, видача банку простих векселів боржниками банку, вексельні платежі;

- *комісійні та довірчі* – операції з інкасування векселів, доміциляція векселів, купівля, продаж і обмін векселів за дорученням клієнтів;

- *урахування векселів* – операція з кредитування банком суб'єкта господарювання шляхом придбання векселя до настання строку платежу за ним з дисконтом за грошові кошти з метою одержання прибутку від погашення векселя за номінальною вартістю.

Розрахункові операції банків з векселями поділяються на: операції з оформлення заборгованості векселями та суто розрахункові вексельні операції.

Таблиця 7.1. – Обов'язкові реквізити векселя

№ з/п	Обов'язкові реквізити векселя	Простий	Переказний
1	Найменування «вексель»	+	+
2	Безумовний наказ сплатити визначену суму		+
3	Звичайна і нічим не обумовлена пропозиція сплатити визначену суму	+	
4	Термін платежу	+	+
5	Місце, в якому має бути здійснено платіж	+	+
6	Назва того, кому або за наказом кого платіж повинен бути здійснений	+	+
7	Найменування того, хто повинен платити (платник)	+	
8	Дата і місце складання векселя	+	+
9	Підпис векселедавця	+	+

До вексельного кредитування комерційних банків належать операції з врахування (дисконтування), переврахування (передисконтування) векселів та надання позик під забезпечення векселями.

Врахування векселя – кредитна операція, що полягає у придбанні векселя виключно банком до настання строку платежу за ним у векселедержателя за грошові кошти з дисконтом.

Дисконт – різниця між повною (номінальною) сумою векселя та сумою, що сплачена при придбанні векселя, за умови, що остання сума менше повної (номінальної).

Нарахування суми дисконту за врахованими векселями розраховується за формулою:

$$D = \frac{S \cdot r \cdot t}{n \cdot 100\%}, \quad (7.1.)$$

де S – номінальна сума векселя; r – річна процентна ставка дисконту; t – строк у днях від дати врахування до дати погашення векселя; n – кількість днів у році.

Розрахунок суми, яку належить сплатити пред'явнику векселя у момент його врахування банком, здійснюється за формулою:

$$P = S \times \left(1 - \frac{r \cdot t}{n \cdot 100\%}\right), \quad (7.2.)$$

де P – сума, що виплачується пред'явнику за врахований вексель, S – номінальна вартість векселя.

Завдання 7.1. Комерційні банки можуть здійснювати наступні операції з векселями:

Завдання 7.2. Обов'язковими реквізитами векселя є:

Завдання 7.3. Векселетримач для вчинення опротестування векселя повинен подати нотаріусу такі документи:

Завдання 7.4. Опишіть порядок опротестування векселя.

Завдання 7.5. Опишіть механізм розрахунків простим векселем.

Завдання 7.6. Механізм розрахунків переказним векселем складається з таких етапів:

Завдання 7.7. Гарантія платежу за векселем має мати такі реквізити:

Завдання 7.8. Опишіть механізм інкасування векселів.

Завдання 7.9. Банк "Імідж" врахував переказний вексель на суму 35000 грн за 60 днів до погашення за ставкою 18% річних від ПАТ „Верес". Необхідно визначити суму дисконту за векселем та яку суму сплатить банк "Імідж" ПАТ "Верес" за врахованим векселем. Яка фактична ставка дисконтного проценту за даною операцією.

Завдання 7.10. Необхідно розрахувати суму кредиту, що може бути наданий під заставу векселів, якщо відомо:

- співвідношення заборгованості до забезпечення – 80%;
- встановлений ліміт заборгованості за кредитом – 110 тис. грн;
- сума векселів, що прийняті у заставу – 97 тис. грн;
- фактична заборгованість за позикою - 60 тис. грн.

Визначити та обґрунтувати розмір додаткової позички, що може бути надана під заставу векселів.

Завдання 7.11. Банк випустив векселі дисконтного типу номіналом 500 грн. і терміном 3 місяці. При цьому, %-і витрати повинні визначатися відповідно до ставки процентів за депозитними вкладками, що дорівнює 8% річних. Визначити суму процентних витрат банку.

Завдання 7.12. Банк випустив вексель номіналом 500 грн., терміном 6 місяців з нарахуванням процентів за ставкою 8 % річних. Визначити суму доходу, що отримує власник векселя.

ТЕМА 8. ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

Мета практичного заняття: поглибити теоретичні знання та набути практичного досвіду щодо визначення ефективності банківських інвестиційних вкладень та економічних нормативів інвестиційної діяльності банків.

Після вивчення теми студент повинен знати: суть емісійних та інвестиційних операцій банків з цінними паперами, порядок формування портфеля цінних паперів на інвестиції, методику визначення ефективності банківських інвестиційних вкладень, методику розрахунку нормативів НБУ щодо інвестиційної діяльності банків.

Після проведення практичного заняття студент повинен уміти:

- визначати ефективність операцій з цінними паперами;
- розраховувати та аналізувати нормативи НБУ щодо інвестиційної діяльності.

Короткі відомості з теоретичної частини роботи:

Інвестиційні операції банків – це вкладення коштів у інвестиційні цінні папери, їх ще називають портфельними інвестиціями.

Банківські портфелі цінних паперів класифікують залежно від мети вкладень:

- портфель цінних паперів на продаж;
- портфель цінних паперів на інвестиції;
- портфель цінних паперів до погашення;
- торговий портфель цінних паперів;
- портфель пайової участі (вкладень в асоційовані компанії);
- портфель вкладень у дочірні компанії.

Основними показниками доходності облігацій є:

На ринку облігація оцінюється за курсом (К), який визначається відношенням ринкової ціни облігації (PV) до номінальної (FV):

$$K = \frac{PV}{FV} \times 100\%, \quad (8.1)$$

Купонна доходність облігації (КДО) визначається відношенням купонного доходу (С) до номіналу облігації (FV) і показує, який річний відсоток доходу нараховується власнику:

$$КДО = \frac{C}{FV} \times 100\%, \quad (8.2)$$

Показник середньої норми доходу, що визначається як відношення середньоперіодного доходу до середньої ціни облігації:

$$MM = \left(C + \frac{FV - PV}{K} \right) / \left(\frac{FV + PV}{2} \right), \quad (8.3)$$

де MM – норма доходу облігації, FV – номінальна вартість облігації, С – купонний платіж за окремий період, PV – вартість купівлі облігації, К – кількість періодів нарахування та здійснення купонних платежів, що залишилися до погашення.

Показник поточної доходності, який розраховується як відношення купонного доходу за відповідний період до фактичних витрат на придбання облігації:

$$CM = \frac{C}{PV}, \quad (8.4)$$

де CM – поточна дохідність облігації, C – купонний платіж за період, PV – вартість купівлі.

Показник загальної дохідності облігації до моменту її погашення розраховується як відношення суми купонного платежу за окремий період і частини різниці між номінальною вартістю і ціною придбання облігації, що припадає на відповідний період, до вартості фактичних витрат на придбання облігації:

$$GM = (C + \frac{FV - PV}{K}) / PV, \quad (8.5)$$

де GM – загальна дохідність облігації.

Основним показником дохідності безкупонних облігацій є дохідність облігації до моменту погашення, що розраховується за формулою:

$$YTM = \frac{FV - PV}{PV} \times \frac{365}{n}, \quad (8.6)$$

де n – кількість календарних днів до погашення облігації.

У загальному вигляді внутрішня вартість цінного паперу розраховується як сумарна теперішня вартість усіх грошових потоків, що можуть бути отримані від цінного паперу:

$$P = \sum \frac{ГП_k}{(1+r)^k}, \quad k=1,2,\dots, n \quad (8.7)$$

де $ГП_k$ - грошовий потік від цінного паперу в k – му періоді;

r – запланована або очікувана дохідність;

n – кількість періодів надходження грошових потоків.

Розмір очікуваної зміни ринкової ціни облігації у зв'язку зі зміною норми дохідності на ринку розраховується за формулою:

$$\Delta PV = -D \times \Delta r / (1+r) \times PV, \quad (8.8)$$

де D – середньозважений термін погашення облігації, r - ринкова процентна ставка.

З метою регулювання діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів НБУ встановив нормативи інвестування.

Норматив інвестування в цінні папери за кожною окремою установою H_{11} визначається за формулою:

$$H_{11} = \frac{K_{ін}}{PK + ЦП + В_{ак}} \times 100\%, \quad (8.9)$$

де $K_{ін}$ – кошти банку, що інвестуються на придбання цінних паперів окремо за кожною установою, PK – регулятивний капітал, $ЦП$ – цінні папери на продаж та інвестування в портфелі банку з урахуванням резерву, $В_{ак}$ – вкладення у капітал інших банків та установ у розмірі 10% і більше їх статутного капіталу.

Значення нормативу H_{11} не може перевищувати 15%.

Норматив загальної суми інвестування H_{12} визначається за формулою:

$$H_{12} = \frac{K_{юо}}{PK + ЦП + В_{ак}} \times 100\%, \quad (8.10)$$

де $K_{юо}$ – кошти банку, що інвестуються на придбання цінних паперів будь-яких юридичних осіб.

Значення нормативу H_{12} не може перевищувати 60%.

Завдання 8.1. Відповідно до Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок», в Україні можуть випускатися й перебувати в обігу такі види цінних паперів:

Завдання 8.2. Згідно з Законом України “Про банки і банківську діяльність”, банки мають право здійснювати прямі інвестиції без письмового дозволу Національного банку України у разі, якщо:

Завдання 8.3. Позабалансові операції з цінними паперами розподіляються на:

Завдання 8.4. Для одержання дозволу на випуск акцій правління акціонерного банку подає до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку такі документи:

Завдання 8.5. Звіт про підсумки емісії має містити таку інформацію:

Завдання 8.6. Згідно із законодавством України облігації можуть випускатися:

Завдання 8.7. Облігація номіналом 1000 грн розміщується терміном на 4 роки з купонною дохідністю 14%. Визначити внутрішню вартість облігації, якщо прийнятна норма дохідності для банку за облігацією – 16%, а купон сплачується один раз на рік. Чи доцільно банку купувати дану облігацію, якщо її ринкова вартість 890 грн.

Завдання 8.8. Банк „Інвест” оцінює облігацію за такими умовами випуску:

- номінал – 1000 грн;
- купонна дохідність – 10%;
- термін дії облігації – 3 роки;
- прогнозований дохід незмінний протягом трьох років – 12%;
- купонний дохід сплачується в кінці кожного року і погашається пропорційно частка номіналу. Скласти графік грошових виплат за облігацією та розрахувати внутрішню вартість.

Завдання 8.9. Облігація емітована банком „Імідж” має такі характеристики:

- номінал – 1000 грн;
- ринковий курс – 75%;
- купонна ставка – 12% річних.

Розрахуйте поточну дохідність облігації.

ТЕМА 9. ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ З ІНОЗЕМНОЮ ВАЛЮТОЮ

Мета практичного заняття: практичне засвоєння механізму здійснення валютних операцій та отримання практичного досвіду щодо визначення валютних курсів, маржі, дисконту та премії при здійсненні операцій з валютою. Практичне засвоєння механізму здійснення конверсійних валютних операцій та отримання практичного досвіду щодо розрахунку форвардних курсів, маржі, дисконту, премії при здійсненні валютних угод та визначення валютної позиції банку.

Після вивчення теми студент повинен знати: сутність та порядок здійснення операцій з іноземною валютою, класифікацію валютних операцій, порядок здійснення валютних операцій. Сутність та порядок здійснення конверсійних валютних операцій, основи функціонування міжбанківського валютного ринку, методика розрахунку валютних курсів, маржі, дисконту за валютними угодами та валютної позиції банку.

Після проведення практичного заняття студент повинен уміти:

- здійснювати операції за міжнародними торговельними розрахунками;
- визначати валютні курси та крос-курси;
- розраховувати форвардні курси, маржу, дисконт, премію за угодами на міжбанківському валютному ринку;
- визначати валютну позицію банку.

Короткі відомості з теоретичної частини роботи:

Валютними цінностями називають цінності, відносно яких валютним законодавством країни встановлений особливий режим обігу на території країни та при перетині її кордонів.

Валютні цінності – національна валюта, іноземна валюта, платіжні документи та цінні папери, виражені у валюті України і монетарних металах, монетарні метали.

Відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України № 15-93 від 19.02.1993р. “Про систему валютного регулювання і контролю” (зі змінами і доповненнями від 04.10.2001) до валютних цінностей належать:

- **валюта України** – це грошові знаки, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, кошти на рахунках, а також у внесках, у банківських та інших кредитно- фінансових установах на території України;

- **іноземна валюта** – іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що перебувають на рахунках або відносяться до банківських та інших кредитно-фінансових установ за межами України;

- **платіжні документи та інші цінні папери** – акції, облігації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші фінансові та банківські

документи, виражені у валюті України, в іноземній валюті та монетарних металах;

- **монетарні метали** – золото і метали іридієво – платинової групи в будь-якому вигляді та стані, за винятком ювелірних, промислових і побутових виробів із цих металів та їх брухту.

Валютні операції – це врегульовані національним законодавством або міжнародними угодами операції з валютними цінностями.

В Україні проведення валютних операцій регулюється Декретом Кабінету Міністрів «Про систему валютного регулювання і валютного контролю». У ньому визначено принципи здійснення юридичними і фізичними особами валютних операцій.

Відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України № 15-93 від 19.02.1993р. (зі змінами і доповненнями) «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» до валютних операцій належать:

- операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій між резидентами у валюті України;

- операції, пов'язані з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;

- операції, пов'язані із ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

Банківські рахунки в іноземній валюті поділяються на поточні, розподільчі та депозитні (вкладні).

Операції по залученню і розміщенню валютних коштів включають в себе:

- залучення коштів фізичних та юридичних осіб в іноземній валюті (депозитні операції), в тому числі міжбанківські депозити;

- видача кредитів в іноземній валюті фізичним та юридичним особам, в тому числі розміщення кредитів на міжбанківському ринку.

Комерційні банки можуть здійснювати валютні операції на основі отриманої в НБУ генеральної ліцензії. Генеральні ліцензії видаються НБУ комерційним банкам та іншим кредитно-фінансовим установам на весь період дії режиму валютного регулювання на здійснення валютних операцій, що не потребують індивідуальної ліцензії.

Уповноважені банки України мають право здійснювати **міжнародні розрахунки** за дорученням своїх клієнтів в трьох загальноприйнятих формах: **акредитив, інкасо та банківський переказ**. Необхідною умовою для проведення банками міжнародних розрахунків є кореспондентські відносини з зарубіжними банками. Для цього банки відкривають один одному рахунки, які поділяються на рахунок **“Ностро”** (поточний рахунок, відкритий на ім'я комерційного банку в банку кореспондента, тобто рахунок резидента в банку нерезидента) та **“Лоро”** (поточний рахунок банку-кореспондента, відкритий у себе, тобто рахунок нерезидента в банку резидента).

Здійснення міжнародних розрахунків регулюється Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті». При проведенні експортно-імпортних операцій встановлено термін - 90 календарних днів.

Котирування – встановлення курсів іноземних валют. Розрізняють пряме та зворотне котирування. У разі прямого котирування вказують, скільком національним грошовим одиницям дорівнює одиниця (10, 100, 1000 од.) іноземної валюти; у разі зворотного котирування – скільком одиницям іноземної валюти дорівнює одиниця національної валюти.

У визначенні та записі валютних курсів розрізняють валюту котирування та базу котирування. **Валютою котирування** є та іноземна валюта, курс якої визначають, а **базою котирування** – валюта, з якою порівнюють дану грошову одиницю. Наприклад, у записі USD/UAH долар є базою котирування, а гривня – валютою котирування.

Крос-курс – співвідношення між двома валютами, визначуване на основі курсу цих валют щодо якоїсь третьої валюти. Найчастіше для цього використовують долар США.

До найбільш активних ринків конверсійних операцій за крос-курсами належать:

швейцарський франк до японської єни (CHF/JPY),
фунт стерлінгів до швейцарського франка (GBP/CHF),
євро до швейцарського франка (EUR/CHF).

Розрахунок значень крос-курсів побудований на використанні курсів цих валют до долара США.

До основних способів розрахунку крос-курсів належать:

1. Розрахунок крос-курсу для валют із прямими котируваннями до долара (тобто долар є базою котирування для обох валют): необхідно доларовий курс валюти котирування у крос-курсі поділити на доларовий курс бази котирування у крос-курсі

$$\text{CHF/EUR} = (\text{USD/CHF})/(\text{USD/EUR}). \quad (9.1)$$

2. Розрахунок крос-курсу для валют із прямим та оберненим котируванням до долара, де долар є базою котирування для однієї з валют: необхідно доларовий курс валюти котирування у крос-курсі помножити на доларовий курс бази котирування у крос-курсі

$$\text{GBP/CHF} = (\text{GBP/USD}) * (\text{USD/CHF}). \quad (9.2)$$

3. Розрахунок крос-курсу для валют з непрямими котируваннями до долара, де долар є валютою котирування для обох валют: необхідно доларовий курс бази котирування у крос-курсі поділити на доларовий курс валюти котирування у крос-курсі:

$$\text{GBP/UEUR} = (\text{GBP/USD})/(\text{EUR/USD}) \quad (9.3)$$

Примітка. Не слід приймати написи USD/CHF, CHF/GBP та інші буквально як дріб. Це загальноприйнятне в міжнародній практиці позначення валютного курсу.

Поряд з формами міжнародних розрахунків виокремлюються засоби міжнародних розрахунків до яких відносяться:

- банківський переказ;

- чек;
- вексель;
- пластикова картка.

Неторговельні операції з іноземною валютою в банківській системі України можуть здійснюватися наступними способами:

- через валютні каси уповноважених банків;
- через обмінні валютні пункти уповноважених банків;
- через обмінні пункти, які відкриті юридичними особами- резидентами, що уклали з уповноваженими банками агентські угоди.

До неторговельних операцій в іноземній валюті належать також **операції банків з дорожніми чеками та пластиковими картками.**

Суб'єктами міжбанківського валютного ринку України є:

- Національний банк України;
- уповноважені банки;
- уповноважені фінансові установи, що отримали індивідуальні ліцензії НБУ.

В банківській діяльності надзвичайно важливо знати не тільки курс конвертації валют, а й дату зарахування купленої іноземної валюти. Клієнтам банківських установ не менш важливо знати, коли на їх рахунок зарахують куплену валюту для здійснення міжнародних розрахунків. При великих грошових оборотах є необхідність у контролі власної ліквідності та платоспроможності. **Тому в банківській практиці важливого значення набуває «дата валютування» - дата виконання умов угоди, тобто фізичного переміщення коштів.**

Датами валютування даної валюти можуть бути тільки робочі дні, крім вихідних і святкових. У світовій практиці заведено проводити конверсійні операції між банками на другий робочий банківський день, тобто на умовах спот (spot). Умови розрахунків спот необхідні для контрагентів угоди для того, щоб протягом поточного і наступного днів зручно обробити необхідну документацію, оформити платіжні документи для виконання умов угоди.

Сутністю **поточних конверсійних операцій** є купівля-продаж валюти на умовах її поставки банками-контрагентами не пізніше другого робочого дня з дня укладення угоди за курсом, зафіксованим у момент укладання угоди. Ринок поточних конверсійних операцій дає можливість контрагентам здійснювати обмін однієї валюти на іншу.

Операції з купівлі-продажу валюти з терміном оплати більше двох банківських днів, не рахуючи дня укладення угоди, відносять до строкових операцій. Строкові операції можуть здійснюватися на організованому фінансовому ринку - біржі (ф'ючерси, ф'ючерсні операції) та поза ним (форварди, форвардні операції). Умовно строкові операції можна поділити на конверсійні, страхові та спекулятивні.

Форвардні операції (fwd) здійснюються не на біржі, а на банківському ринку, тобто у вигляді міжбанківських операцій та операцій банків з клієнтурою. Ці строкові операції, як правило, закінчуються поставкою активів, які були предметом угоди. Форвардні операції є угодами з обміну валют за наперед

узгодженим курсом, які укладені сьогодні, але дату валютування відкладено на певний термін у майбутньому.

Кожний форвардний контракт включає три основні елементи:

- угода-зобов'язання купити чи продати певну суму валюти в обмін на іншу;
- валютний курс фіксується в момент укладення контракту на майбутнє і він буде збігатися (найчастіше) з курсом спот;
- виконання контракту (оплата, поставка валюти) здійснюється в домовлений час у майбутньому.

Форвардні операції здійснюються за форвардним курсом, який відрізняється від курсу за поточними операціями на величину форвардної маржі. Остання може бути у вигляді премії (курс «форвард» вищий за курс «спот») або дисконту (курс «форвард» нижчий за курс «спот»).

Курси валют за строковими операціями, визначені методом премії чи дисконту, мають назву «**курси аутрайт**».

Розмір премії (дисконту) для форвардного курсу аутрайт на купівлю можна розрахувати за формулою:

$$ПД_k = \frac{СК_{bid} \times (R_{д.к} - R_{кр.б}) \times n}{360 \times 100 + (R_{кр.б} \times n)}, \quad (9.4)$$

де $ПД_k$ – премія (дисконт) для форвардного курсу купівлі певної валюти, $СК_{bid}$ – спот курс bid для даної валюти, $R_{д.к}$ – процентна ставка за міжбанківськими депозитами у валюті котирування, $R_{кр.б}$ – процентна ставка за міжбанківськими кредитами у базовій валюті, n – термін на який розраховується форвардний валютний курс.

Форвардний курс outright може бути визначений на купівлю валюти за формулою (9.5), а на продаж аналогічно за (9.6):

$$ФК_{bid} = СК_{bid} + ПД_{куп}, \quad (9.5)$$

$$ФК_{offer} = СК_{offer} + ПД_{прод}, \quad (9.6)$$

Завдання 9.1. Відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України № 15-93 від 19.02.1993р. “Про систему валютного регулювання і контролю” (зі змінами і доповненнями від 04.10.2001) до валютних цінностей належать:

Завдання 9.2. Для забезпечення конвертованості валюти необхідна наявність певних умов, а саме:

Завдання 9.3. Відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України № 15-93 від 19.02.1993р. (зі змінами і доповненнями) “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” **до валютних операцій** належать:

Завдання 9.4. До поточних торговельних валютних операцій банків належать:

Завдання 9.5. На поточну дату встановлені такі курси іноземних валют до гривні:

- USD/UAH – 7.7;
- EUR/UAH – 11.9;

Визначити крос-курс USD/EUR.

Завдання 9.6. Визначити середній крос-курс CAD/CHF, якщо USD/CHF = 1,3245, а USD/CAD = 1,8320.

Завдання 9.7. Визначити середній крос-курс GBP/CAD, якщо GBP/USD =

1,6658, а USD/CAD = 1,0963.

Завдання 9.8. Визначити середній крос-курс GBP/EUR, якщо GBP/USD = 1,6658, а EUR/USD = 1,3689.

Завдання 9.9. Банк “Імідж” поточною датою встановив наступні процентні ставки та спот-курс долара США до гривні:

- за депозитами в доларах США – 12% річних;
- за кредитами в доларах США – 15% річних;
- за депозитами в гривні – 25% річних;
- за кредитами в гривні – 36% річних;
- спот-курс купівлі долара США – 7,70;
- спот-курс продажу долара США – 7,90.

Визначте форвардний курс банку на купівлю валюти за угодою через 3 місяці.

Завдання 9.10. На поточну дату вимоги та зобов’язання банку “Імідж” по долару США відповідно в гривні становлять:

- кошти на поточних рахунках в USD – 2000 тис. грн.;
  - кошти на коррахунках в інших банках в USD – 5000 тис. грн.;
  - кошти інших банків на коррахунках в банку в USD – 1000 тис. грн.;
  - депозити юридичних осіб в USD – 1500 тис. грн.;
  - кредитний портфель банку в USD – 2500 тис. грн.;
  - депозити в інших банках в USD – 300 тис. грн.;
  - позабалансові зобов’язання в USD – 500 тис. грн.;
  - позабалансові вимоги в USD – 1000 тис. грн.
- Визначити характер та величину валютної позиції банку.

ТЕМА 10. ОПЕРАЦІЇ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

Мета практичного заняття: практичне засвоєння методики оцінки ефективності нетрадиційних банківських операцій та розрахунку нормативів ліквідності.

Після вивчення теми студент повинен знати: сутність стійкості комерційного банку, чинники, що впливають на фінансову стійкість банку, економічні нормативи НБУ щодо регулювання ліквідності банку.

Після проведення практичного заняття студент повинен уміти:

- розраховувати лізингові платежі;
- визначати ефективність факторингових операцій;
- розраховувати норматив H_4 – миттєвої ліквідності;
- визначати норматив H_5 – поточної ліквідності;
- розраховувати норматив H_6 – короткострокової ліквідності.

Короткі відомості з теоретичної частини роботи:

Під **стійкістю банківської системи** в цілому розуміють певний вихідний стан, що дає змогу ефективно і повноцінно реалізовувати функцію банків як кредитно розрахункових установ у напрямі забезпечення економічного зростання, а також здатність відновлювати цей стан після будь-яких відхилень від вихідних параметрів, викликаних кризовими явищами в різних секторах економіки.

Серед структурних складових змісту стійкості банківської системи слід виокремлювати: комерційну, організаційну, функціональну, операційну і фінансову стійкість.

Всю сукупність інформації, що використовується в фінансовому аналізі діяльності комерційного банку можна умовно розділити на п'ять груп:

- законодавчо-правова;
- нормативна;
- планово-бюджетна;
- обліково-статистична;
- аналітично-пошукова.

Інформаційна база фінансового аналізу повинна задовольняти таким вимогам рисунок:

- доступність;
- значущість;
- матеріальність;
- надійність;
- достовірність;
- порівнянність.

Інформаційними джерелами для аналізу діяльності банку є:

- балансовий звіт комерційного банку (форма 11 (місячна));
- звіт про кредитний портфель (форма 309 (місячна));
- звіт про залишки за депозитами (форма 341 (місячна));
- звіт про прибутки та збитки комерційного банку;

- звіт про дотримання економічних нормативів (форма 611);
- звіт про дотримання нормативів відкритої валютної позиції (форма 542);
- звіт про відкриті валютні позиції (форма 540).

Результати економічного аналізу діяльності кожного банку та висновки щодо його діяльності щомісяця подаються територіальними управліннями Генеральному департаменту банківського нагляду Національного банку до 15-го числа місяця, наступного за звітним.

Ліквідність банку – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати).

Банківська ліквідність залежить від багатьох чинників, які поділяються на дві групи: внутрішні та зовнішні. **До внутрішніх чинників належать:**

- дисбаланс грошових потоків, викликаний невідповідністю структури вимог та зобов'язань банку;
- структура та стабільність депозитної бази банку;
- достатність капіталу;
- якість активів;
- фінансовий стан позичальників;
- репутація банку, яка впливає на здатність швидкого запозичення коштів на ринку;
- неправильна стратегія управління ліквідністю (наприклад, пріоритетність прибутковості над ліквідністю).

До комплексу зовнішніх належать чинники загальноекономічного характеру:

- грошово-кредитна політика;
- стан грошового ринку;
- низька ліквідність окремих сегментів фінансового ринку для конкретних видів активів, що ускладнює їх продаж за прийнятною ціною в короткі строки;
- можливості запозичення коштів у центральному банку;
- регулятивні обмеження в країні;
- загальні кризові явища в економіці, які унеможливають безперервне залучення коштів.

Ліквідність банку тісно пов'язана з поняттям ліквідності балансу. Цей показник визначається співвідношенням вимог (статей активу) та зобов'язань (статей пасиву) на певний момент часу. Отже, ліквідність банківського балансу є складовою загальної ліквідності банку, а відтак процедура визначення ліквідності балансу є необхідним етапом аналізу рівня ліквідності банку.

З метою контролю за станом ліквідності банків Національний банк установлює такі нормативи ліквідності:

- миттєвої ліквідності (H_4),
- поточної ліквідності (H_5)
- короткострокової ліквідності (H_6).

$$H_4 = \frac{K_{кр} + K_a}{R_{п}} \times 100\%, \quad (10.1)$$

де $K_{кр}$ – кошти на коррахунку;

K_a – кошти в касі;

$R_{п}$ – кошти на поточних рахунках клієнтів.

Нормативне значення не менше – 20%.

$$H_5 = \frac{A_{пв}}{R_{п+З}} \times 100\%, \quad (10.2)$$

де $A_{пв}$ – активи первинної та вторинної ліквідності.

$З$ – зобов'язання банку.

Нормативне значення не менше – 40%

$$H_6 = \frac{A_{л}}{R_{п+Зк}} \times 100\%, \quad (10.3)$$

де $A_{л}$ – високоліквідні активи;

$Зк$ – короткострові зобов'язання.

Нормативне значення не менше – 20%

Завдання 10.1. Опишіть, що можна віднести до нетрадиційних для банків операцій та послуг.

Завдання 10.2. Об'єктами лізингових операцій виступають:

Завдання 10.3. За характером відносин власності лізинг класифікується на такі види:

Завдання 10.4. Опишіть, які елементи включає в себе Лізинговий договір.

Завдання 10.5. Опишіть механізм здійснення лізингових операцій.

Завдання 10.6. Опишіть, хто може бути учасниками факторингової операції.

Завдання 10.7. Опишіть механізм здійснення факторингової операції.

Завдання 10.8. Опишіть механізм здійснення форфейтингової операції.

Завдання 10.10. Інформаційними джерелами для аналізу діяльності банку є:

Завдання 10.11. До внутрішніх чинників ліквідності банків належать:

Завдання 10.12. До зовнішніх чинників ліквідності банків належать:

Завдання 10.13. За даними балансу банку „Імідж” відомі такі показники:

- залишок готівки в операційній касі – 800000 тис. грн;
- кошти на коррахунку в НБУ – 1200000 тис. грн;
- кошти на поточних рахунках юридичних осіб – 5000000 тис. грн;
- вклади до запитання фізичних осіб – 4000000 тис. грн;

Розрахувати норматив миттєвої ліквідності банку.

Проаналізувати отримані результати.

Завдання 10.14. Банк “Прогрес” придбав у лізинг оргтехніку на суму 200000 грн строком на 5 років під 10% річних. Визначити загальну суму лізингових платежів та теперішню вартість лізингового зобов'язання в цілому, якщо ліквідаційна вартість лізингу – 1000 грн, а платежі сплачуються на початку року.

Міністерство освіти і науки України
Національний університет біоресурсів і природокористування в Україні
Відокремлений структурний підрозділ «Рівненський фаховий коледж
національного університету біоресурсів і природокористування України»

ЗВІТ

з навчальної практики з дисципліни «Банківські операції»
відділення економічне
циклова комісія економічних дисциплін
освітньо-професійний рівень фаховий молодший бакалавр
освітньо-професійна підготовка 072 Фінанси, банківські справи та
страхування

студент _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

III курс, група 31-Ф

Рейтинг під час захисту _____ бали(ів)

Підсумкова оцінка _____ бали(ів)

«___» _____ 20__ р.

Викладач: _____ **Познаховський В.А.**
(прізвище та ініціали)

Рівне – 2024

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти:

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000р. №2121-111 зі змінами та доповненнями <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
2. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України від 23.09.1994, №185/94 зі змінами та доповненнями <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/185/94>.
3. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2356.
4. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 04.05.2001 р. № 2374.
5. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658.
6. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664.
7. Про іпотечне кредитування, операції консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати: Закон України від 19.06.2003р. №979.
8. Правила використання готівкової іноземної валюти на території України, затверджені Постановою Правління Національного банку України від 26.03.1998 № 119. (Із змінами та доповненнями)
9. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Постанова Правління НБУ від 30.06.2016 № 351 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
10. Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою, затверджене Постановою Правління НБУ від 10.08.2005 р. № 281. (Із змінами та доповненнями).
11. Про валютний контроль. Положення, затверджене постановою Правління НБУ № 49 від 08.02.2000. (із змінами та доповненнями).
12. Про вдосконалення порядку здійснення обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті на користь резидентів. Постанова Правління НБУ від 09.09.2002 р. № 336. (Із змінами та доповненнями).
13. Про відкриття та функціонування кореспондентських рахунків банків-резидентів та нерезидентів в іноземній валюті та кореспондентських рахунків банків-нерезидентів у гривнях. Положення, затверджене Постановою правління НБУ №118 від 26.03.98. (Із змінами та доповненнями).
14. Про переміщення валюти України, іноземної валюти, банківських металів, платіжних документів, інших банківських документів і платіжних карток через митний кордон України. Положення, затверджене Постановою Правління НБУ № 283 від 12.07.2000 р. (Із змінами та доповненнями).
15. Про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон. Інструкція, затверджена Постановою і Правління НБУ від 16.03.1999р.
16. Про порядок видачі резидентам індивідуальних ліцензій на переказування іноземної валюти за межі України з метою придбання облігацій зовнішніх державних позик України. Положення, затверджене Постановою Правління НБУ від 29.01.2003 р. № 35. (Із змінами та доповненнями).
17. Про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України. Положення, затверджене Постановою Правління НБУ № 520 від 29.12.2000 р. (Із змінами та доповненнями).
18. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті. Закон України № 185-94 від 23 вересня 1994 р. (Із змінами та доповненнями).
19. Про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України. Інструкція, затверджена Постановою Правління НБУ 12.12.2002 р. № 502. (Із змінами та доповненнями).

20. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Інструкція, затверджена Постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р. (Із змінами та доповненнями).

21. Про систему валютного регулювання і валютного контролю. Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 р. (Із змінами та доповненнями).

Основні:

1. Васюренко О.В. Банківські операції. Навчальний посібник для ВНЗ - 6-те вид., перероб. і доп. – Київ : Ліра-К, 2018. -318с.
2. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа. Підручник. – Київ : Ліра-К, 2018. - 564 с.
3. Єпіфанов А.О. Операції комерційних банків: Навчальний посібник. – Київ : Ліра-К, 2017. - 524 с.
4. Капран В.І. Банківські операції: Навчальний посібник. – Київ : Ліра-К, 2016. - 208 с.
5. Коваленко М.А. Операції комерційних банків: Навчальний посібник. – Київ : Ліра-К, 2018. - 468 с.
6. Копилук О. І. Банківські операції : навч. посібн. / О. І. Копилук, О. М. Музичка. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 536 с.
7. Котковський В. С. Банківські операції : навч. посібн. / В. С. Котковський, О. В. Неізнана. – К. : Кондор, 2011. – 498 с.
8. Коцовська Р. Р. Банківські операції : навч. посібник / Р. Р. Коцовська, О. П. Павлишин, Л. М. Хміль. – К. : УБС НБУ: Знання, 2010. – 390 с.
9. Банківські операції: навчальний посібник./ К.Ф.Ковальчук, І.В. Вишнякова –К.: «центр учбової літератури», 2013. – 162с.
10. Косова Т.Б. Банківські операції. Навчальний посібник, рекомендований МОН України – Київ : Ліра-К, 2018. - 372 с.

Допоміжні:

1. Лазепка І.М. Банківські операції. – Київ : Ліра-К, 2017. - 336 с.
2. Міщенко В.І. Банківські операції: Підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ : Ліра-К, 2017. - 336 с.
3. Мороз А.М. Банківські операції. – Київ : Ліра-К, 2018. - 608 с.
4. Павлишин О.П. Ричаківська В.І. Банківські операції, Практикум: Навч.-метод, посібник, Київ : Алтера, 2015. - 158 с.
5. Петрук О.М. Банківська справа: Навчальний посібник / За ред. Ф.Ф. Бутинця. – Київ : Кондор, 2014. - 158 с.
7. Снігурська Л.П. Банківські операції і послуги: Навчально-методичний посібник. – Київ : МАУП, 2016. - 265 с.
8. Череп А.В. Банківські операції: Навчальний посібник. – Київ : Ліра-К, 2018.-410с.

Електронні ресурси

1. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua.
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.
3. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
4. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. – Режим доступу : www.imf.org.
5. Український фінансовий сайт. – Режим доступу : www.Finance.com.ua.
6. Інформаційний проект “Фінанси”. – Режим доступу : www.finances.kiev.ua.
7. Український фінансовий портал “Фінансовий ринок України”. – Режим доступу : www.finmarket.info.
8. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua>.
9. Український бізнес-портал <https://ukrbiz.info/ua/>
10. Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Державна фіскальна служба України <http://sfs.gov.ua/>